

ПЕРЕВЕДЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ У МЕЖАХ ОДНІЄЇ ВИПРАВНОЇ КОЛОНІЇ. НАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

THE TRANSFER OF PRISONERS WITHIN THE SAME CORRECTIONAL COLONY. TOPICAL ISSUES OF LEGAL REGULATION

Кревсун О.М.,

здобувач кафедри кримінально-правових дисциплін
Харківський національний університет внутрішніх справ

Однією з істотних переваг діючого Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України) є закріплення в ньому елементів прогресивної системи виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк для засуджених.

У процесі функціонування прогресивної системи виконання покарання мають місце деякі складнощі. Проілюструємо це на прикладі одного з субінститутів зазначеної системи, а саме: переведенні засудженого в межах однієї виправної колонії.

Ключові слова: прогресивна система виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк, субінститут, дільниця.

Одним из существенных преимуществ действующего Уголовно-исполнительного кодекса Украины является закрепление в нем элементов прогрессивной системы исполнения наказания в виде лишения свободы на определенный срок для осужденных.

В процессе функционирования прогрессивной системы исполнения наказания имеют место некоторые сложности. Проиллюстрируем это на примере одного из субинститутов данной системы, а именно: переводе осужденного в пределах одной исправительной колонии.

Ключевые слова: прогрессивная система исполнения наказания в виде лишения свободы на определенный срок, институт, участок.

The important instrument of cognition of any legal institute, in that number progressive system of implementation of punishments, there was and remains history. Study of history of that or other public phenomenon, including legal, indisputably important. Punishment in the kind of imprisonment on a certain term began beginning with imprisonment. During many ages it was a main mean in a fight against criminality. Imprisonment forced out death punishment, corporal punishments, refuses gradually. Attention on prison was increased since then, as a fight began against death punishment and corporal punishments. A shove prison reform gave the North-American continent, producing two independent and first in world practice prison systems: Pennsylvania (Philadelphian) and Obornsku. Marked the prison systems did not see individual features in prisoner of him. The correctional tasks of imprisonment are proclaimed in the theory of criminal right induce to search many practical workers new directions in organization of his implementation. The first progressive systems of implementation of punishments appeared afterwards, in particular Irish and English that induced directly prisoner to the correction. These systems pawned subsoil for development and becoming of the progressive system of implementation of punishments in to subsequent.

The change of prison conditions has different forms, but collectively they represent a progressive system, which in the Soviet science of corrective-labor law stood out as a separate legal institution. The importance of this institution lies in the fact that the convicted of their behavior, attitude to socially useful work and study can change their legal status as in the direction of improvement (with an increase of amounts of benefits) and to the downside (with reduced benefits).

In the operation of the progressive system of execution of punishment in form of imprisonment for a specific term there are some difficulties. Let us illustrate this on the example of one of the institutions of the system, namely the transfer of the convicted person within the same colony.

Key words: progressive systems of execution of punishment in the form of imprisonment for a fixed term, subinstitute, plot.

Зміна умов тримання засуджених має різноманітні форми, кожна з яких виступає як окремий елемент прогресивної системи. Сама ж прогресивна система ще в радянській науці виправно-трудового права вважалась окремим правовим інститутом, що є, на нашу думку, спірним припущенням.

Однак, В. М. Трубников, досліджуючи прогресивну систему виконання покарання, вказує на те, що доцільніше і коректніше вести мову не про різні форми згаданої системи, а про її інститути, які є її невід'ємними складовими. Із такою думкою ми погоджуємося не в повному обсязі, оскільки вважаємо, що зміна умов тримання засуджених в межах однієї виправної колонії є субінститутом інституту виконання покарання у виді позбавлення волі. Застосування цього субінституту до засуджених породжує окремі протиріччя у наукових колах. Проілюструємо деякі з них.

Питання про переведення засуджених у межах однієї виправної колонії, як одного з елементів прогресивної системи виконання покарання, досліджувалося в роботах таких учених як Г. А. Аванесов, О. І. Бажанов, М. О. Беляєв, М. М. Паше-Озерський, С. В. Познишев, О. Л. Ременсон, М. О. Стручков, Ю. М. Ткачевський, Б. С. Утевський та ін. Разом із тим, даний субінститут потребує більш широкого дослідження.

Метою статті є виявлення певної недосконалості правового регулювання переведення засуджених у межах од-

нієї виправної колонії як одного з елементів прогресивної системи виконання покарання.

Виникнення досліджуваного субінституту, а саме зміни умов тримання засуджених в межах однієї виправної колонії, сягає в сиву давнину і пов'язане з функціонуванням англійської прогресивної системи виконання покарання. Саме англійський варіант включав в себе два обов'язкові інститути – зміну умов тримання засуджених до позбавлення волі в межах однієї установи та умовно-дострокове звільнення засуджених із ув'язнення.

Субінститут зміни умов тримання засуджених у межах однієї виправної колонії був присутній у кримінально-виконавчому законодавстві України як у радянський, так і в пострадянський періоди. Він був представлений у Виправно-трудовах кодексах УСРР 1925 року та 1970 року і передбачений сьогодні в нормах чинного КВК України.

Про важливу роль субінституту зміни умов тримання засуджених в умовах сьогодення свідчить той факт, що відповідно до п. 3 Концепції державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, затвердженої Указом Президента України від 08 листопада 2012 року № 631/2012, одним із основних шляхів розв'язання проблем, що стоять нині перед вітчизняною кримінально-виконавчою системою, визначено саме удосконалення системи стимулювання засуджених до законслухняної поведінки та ресоціалізації шляхом

запровадження поетапної зміни умов їх тримання, розроблення та впровадження системи критеріїв оцінки ступенів виправлення засуджених [1].

Узагалі, переведення засудженого з однієї дільниці до іншої тягне за собою збільшення (або зменшення) обсягу наданих йому прав. Найширшим обсягом прав і пільг користуються засуджені, які знаходяться в дільниці соціальної реабілітації виправних колоній. Найбільш суворі ж умови утримання передбачені для засуджених, які знаходяться в дільниці посиленого контролю виправних колоній.

У контексті визначеного згаданою Концепцією державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України завдання, особливої актуальності набуває вирішення питання: наскільки ефективними нині є норми КВК України, що регламентують субінститут зміни умов тримання засуджених у межах однієї колонії, і наскільки успішно вони спроможні виконувати своє головне призначення – стимулювати правомірну поведінку засуджених під час відбування покарання? Для відповіді на це запитання нам, насамперед, необхідно з'ясувати, які саме новачі запровадив у цей субінститут законодавець, і як саме ці новачі позначилися на правовому статусі засуджених.

Так, ч. 1 ст. 94 КВК України передбачено створення у виправних колоніях мінімального і середнього рівня безпеки окремих дільниць, а саме: КДіР; ресоціалізації; СР; ПК, а у виправних колоніях максимального рівня безпеки – дільниці КДіР, дільниці ресоціалізації та дільниці ПК. Усі вони ізольовані одна від одної.

Відповідно до ст.ст. 94, 95 КВК України в кожній виправній колонії створюється дільниця КДіР, в якій згідно з ч. 2 ст. 94 КВК України тримаються всі новоприбулі до колонії засуджені. Відповідно до ч. 1 ст. 95 КВК України засуджені в цій дільниці протягом чотирнадцяти діб проходять повне медичне обстеження для виявлення можливих інфекційних, соматичних і психічних захворювань, піддаються первинному психолого-педагогічному та іншому вивченню.

На наш погляд, період перебування протягом чотирнадцяти діб у дільниці КДіР є недостатнім для всебічного, глибокого та об'єктивного вивчення особистості засудженого, що, в свою чергу, може призвести до хибного висновку щодо його поведінки. Більше того, такий висновок на практиці може стати підставою для подальшого переведення засудженого згідно з ч. 4 ст. 94 КВК України до дільниці ПК.

Продовжуючи ознайомлення з нормами кримінально-виконавчого законодавства щодо зміни умов тримання засуджених, видається неоднозначною доцільність переведення засудженого відповідно до ч. 4

ст. 94 КВК України відразу з дільниці КДіР до дільниці ПК, оскільки при такому переведенні порушується сутність прогресивної системи, положеннями якої не передбачено різкого зменшення прав засуджених у залежності від їх поведінки, ставлення до суспільно корисної праці та навчання.

Частиною 4 ст. 94 КВК України визначено окремі особистісні характеристики злісних порушників установленого порядку відбування покарання, поведінка яких вимагає посиленого контролю. Це: 1) засуджені, які виявили високий ступінь соціально-педагогічної занедбаності і потяг до продовження протиправної поведінки; 2) засуджені, які не проявили готовності до самокерованої соціально-правомірної поведінки і переведені з інших дільниць у порядку, встановленому КВК України.

Для таких засуджених, відповідно до ч. 3 ст. 97 КВК України, розробляється спеціальна індивідуальна програма, яка передбачає заходи індивідуально-виховного, психотерапевтичного, психокорегуючого характеру. Отже, питання про переведення засудженого відразу з умов дільниці СР в умови дільниці ПК має вирішуватися з ураху-

ванням рекомендацій соціально-психологічної служби виправної колонії.

Зазначені вище особистісні характеристики поведінки засуджених є дещо розпливчастими за своїм змістом, а інколи й не зрозумілими. Якщо засудженому змінюються умови тримання в бік збільшення правообмежень (переведення до дільниці ПК), то підстави такої зміни умов мають бути чітко виписані в нормах КВК України, аби засуджений розумів від якої поведінки слід утримуватися йому в майбутньому. Окремо проблематичним є це і для працівника соціально-психологічної служби при визначенні, які саме дії засудженого (або їх наслідки) є підставою для внесення відповідного клопотання начальнику виправної колонії про переведення такого засудженого до дільниці ПК.

Має місце також деяка недосконалість у правовому регулюванні при переведенні засуджених з дільниці до дільниці. Законодавчо не визначена, наприклад, можливість переведення злісних порушників режиму з дільниць ресоціалізації колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання та середнього рівня безпеки в дільницю ПК цих колоній.

Так, у ч. 4 ст. 94 КВК України зазначено, що в дільниці ПК тримаються засуджені, які під час перебування в дільниці КДіР виявили високий ступінь соціально-педагогічної занедбаності і потяг до продовження протиправної поведінки, а також засуджені, які не проявили готовності до самокерованої соціально-правомірної поведінки і переведені з інших дільниць у порядку, встановленому цим Кодексом. Проте, ч. 3 ст. 101 КВК України передбачено переведення засуджених до іншої дільниці (у тому числі й до дільниці ПК) тільки з дільниці СР. Більше того, виходячи зі змісту цієї норми, до дільниці ПК (або дільниці ресоціалізації) із дільниці СР можуть бути переведені засуджені, які злісно порушують режим відбування покарання. Таким чином, вказана норма містить самостійну підставу для переведення засуджених з дільниці СР до дільниці ПК – злісне порушення режиму відбування покарання. Постає логічне запитання: чому законодавець у ч. 4 ст. 94 КВК України для цієї категорії засуджених (які переводяться до дільниці ПК з дільниці СР на підставі ч. 3 ст. 101 КВК України за злісне порушення режиму відбування покарання) передбачає ще й додаткову матеріальну підставу – «не проявили готовності до самокерованої соціально-правомірної поведінки»?

Прогалиною законодавства можна вважати і відсутність як в КВК України так і в ПВР УВП строків тримання засуджених у дільниці ПК. У ч. 3 та ч. 4 ст. 97 КВК України лише зазначено, що на кожного засудженого в дільниці ПК розробляється спеціальна індивідуальна програма, яка передбачає заходи індивідуально-виховного, психотерапевтичного, психокорегуючого характеру, після виконання якої за клопотанням начальника відділення соціально-психологічної служби постановою начальника колонії засуджений переводиться до дільниці ресоціалізації. Іншими словами, строк тримання засудженого в дільниці ПК залежить від виконання відповідної програми, яка надасть підставу для переведення останнього з дільниці ПК до дільниці ресоціалізації.

Подальше дослідження показує, що строки тримання засуджених у дільниці ПК, виходячи з того, що вони (строки) відсутні в КВК України, встановлені були тільки у Методичних рекомендаціях щодо порядку зміни умов тримання засуджених шляхом переведення до дільниці ПК, які 30 червня 2004 року були затверджені Головою Державного департаменту України з питань виконання покарань. У цьому відомчому документі описані порядок і підстави переведення засуджених до дільниці ПК, оформлення відповідних документів, а також переведення засуджених з дільниці ПК до дільниці ресоціалізації. Так, відповідно до розділу V зазначених Методичних рекомендацій строк перебування засудженого у дільниці ПК встановлюється від трьох до шести місяців.

Проте в сучасних умовах розбудови правової держави в Україні та проголошення пріоритету прав і свобод людини, які визнані Конституцією України найвищою соціальною цінністю, будь-які правові норми, що регулюють порядок зміни правового статусу засудженого до позбавлення волі, а тим більше у випадку збільшення обсягу встановлених правообмежень, повинні бути закріплені виключно на законодавчому рівні, а не відомчими нормативними актами [2, с. 134]. З такою думкою важко не погодитися, адже незакріплення на законодавчому рівні відповідних правообмежень тягне за собою можливі порушення прав засуджених.

Суперечливим можна вважати і те, що строки тримання засуджених в дільниці ресоціалізації (як і в дільниці ПК) КВК України не визначено, а встановлено лише, що засуджені, які тримаються в дільниці ресоціалізації, розподіляються по відділеннях соціально-психологічної служби і розміщуються в жилих приміщеннях із локальним сумісним проживанням членів відділення. Отже, допускаємо, що засуджений може перебувати в ній і до закінчення строку відбування покарання або застосування до нього умовно-дострокового звільнення.

Звертаємо увагу також на зміст ч. 2 ст. 100 КВК України та ч. 1 ст. 135 КВК України. Якщо вважати скасування поліпшених умов тримання як захід дисциплінарного стягнення, то відповідно до ч. 1 ст. 135 КВК України правом застосування заходів заохочення і стягнення користується начальник колонії або особа, яка виконує його обов'язки, а також його прями начальники. Якщо ж розглядати даний захід впливу як елемент зміни умов відбування покарання у виді позбавлення волі, то згідно з ч. 2 ст. 100 КВК України застосовуватися вказаний захід може за клопотанням начальника відділення соціально-психологічної служби постановою начальника колонії, погодженою зі спостережною комісією, про що зазначалося вище.

Серед науковців у галузі кримінально-виконавчого права поширеною є думка про те, що заохочення – це будь-який захід, який є результатом позитивної поведінки засудженої особи та надає їй додаткові права і блага, а також є певним кроком для суттєвої зміни свого правового становища в місцях позбавлення волі. Належне місце серед елементів прогресивної системи, з точки зору окремих науковців, мають зайняти й поліпшені умови тримання.

Важливим аспектом у вітчизняному законодавстві є надання дозволу засудженим згідно з ч. 2 ст. 99 КВК України проживати в межах населеного пункту, де розташована колонія, із своїми сім'ями. Цей дозвіл може надаватися адміністрацією виправної колонії за наступних умов: а) після відбуття шести місяців покарання в дільниці соціальної реабілітації; б) у разі відсутності порушень режиму відбування покарання; в) за наявності житлових умов.

Разом із тим потребує уточнення межа поширення такого права. Якщо законодавець закріплює його виключно за засудженими, які мають сім'ю, то чи буде це право логічним, оскільки, не маючи сім'ї, засуджений фактично позбавляється такої можливості.

Із огляду на вищевикладене, слід зазначити, що запровадження на практиці субінституту зміни умов тримання засуджених шляхом переведення їх у межах однієї виправної колонії є, безумовно, стимулюючим фактором виправлення та ресоціалізації. Своєю поведінкою, ставленням до суспільно корисної праці та навчання, засуджені можуть покращити своє правове положення (збільшити обсяг пільг, що можуть їм надаватися). Однак, поряд із покращенням правового статусу, засуджені своєю поведінкою можуть його і погіршити (збільшити обсяг правообмежень, які будуть підлягати обов'язковому виконанню). Поряд із цим, у даний час існують і певні проблеми чіткого правового регулювання субінституту переведення засуджених у межах однієї виправної колонії, мають місце окремі протиріччя в законодавстві, про які йшла мова вище.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/631/2012>.
2. Гель А. П. Переведення засуджених до дільниці посиленого контролю виправної колонії : проблеми правової регламентації – А. П. Гель // Підприємство, господарство і право. – 2006. – Вип. 2. – С. 131–135.